

Szöllősy Vágó László

MINDENNAPJAINK KULTÚRÁJÁRÓL

A Létünk ez évi 2. számában, Cservenák Róbert tollából olvashattunk cikket Rádióállomásaink programkultúrája címmel. És nemcsak olvashattunk; bizonyára sokan el is olvastuk — a Magyar Szó szombati magazinja, a Kilátó kivonatosan közölte, majd ugyanott a Szabadkai Rádió szerkesztősegeinek válasza is megjelent. (A Létünk említett számát bemutató írásomban egy fél mondat erejéig kifejeztem azt a reményemet, hogy a rádióműsorok szerkesztői nem siklanak el felette; a Szabadkai Rádió dolgozóinak reagálása — függetlenül a válasz indítékaitól — ezt a reményemet igazolta. Mire ez az írás megjelenik, talán más szerkesztőségek is jelentkeznek. Egy dolog aggaszt csak, hogy azok, akikért, akik érdekében Cservenák Róbert szót emelt — a hallgatók — nem nyilvánítanak véleményt, jóllehet a tömegtájékoztatási eszközök szerkesztői és szerkesztőségei számára a hallgató, a néző, az olvasó véleménye a legértékesebb. Még akkor is, ha bírál, ha kifogásol...)

Írásomnak nem az a célja, hogy perbe, vitába szálljon bárkivel, még kevésbé, hogy a fogadatlan prókátor ritkán hálás szerepében a cikk írója mellett (vagy vele szemben) törjek lándzsát. Cservenák Róbert írása csak apropó: amit fiatalos temperamentummal leírt, néhol talán szenvedélytől túlfűtöten, de a maga igazában meggyőződéssel bíralt vagy dicsért, olyan gondolatsort indított el bennem, melyért — úgy érzem — érdemes papírt húzni az írógépbé.

Mindenekelőtt egy olyan gondolat kifejtését találom szükségesnek, mely óhatatlanul felvetődött mindenkiben, aki — ha csak megközelítően is tudományos igénnyel megírt — szaccikk, vagy pláne tanulmány közreadására vállalkozott. Az anyagi világ tér- és időbeli végtelenségével szemben az (egyedi) ember megismerése olyannyira véges, hogy a kutató emberben feltétlenül a relatív bizonytalanság érzését kelti. Hiszen minél inkább elmélyül valaki a valóság egy részének, egyes területeinek tanulmányozásában, annál többször kell rádöbbennie, hogy a feltárt összefüggésekből eredő megállapításokat tovább lehet, mi több: tovább

kell folytatni, hogy eljuthassunk „... a jelenségtől a lényeghez és a kevésbé mély lényegtől a mélyebbhez.”*

Társadalmunk művelődéspolitikai koncepciója a tömegtájékoztatási eszközökre a tájékoztatás és a szórakoztatás mellett, illetve ezeken túlmenően további felelősségteljes feladatokat ró, a személyiség sokoldalú formálása, gazdagítása, a művelődési javak hozzáférhetőbbé tétele, a művészetek népszerűsítése és az álművészet, a giccs elleni küzdelem területén. Ez magában foglalja annak szükségszerűségét is, hogy minél több oldalról és szempontból, minél nagyobb alapossággal tárjuk fel mindazokat a társadalmi, gazdasági, művelődési, szociológiai, pedagógiai, pszichológiai, technikai és egyéb okokat és körülményeket, melyek fékeznek vagy gátolják az említett művelődési-pedagógiai funkció maradéktalan megvalósulását, nehezítik, hogy polgárjogot nyerhessen a művelődéspolitikai rendszerben, hátráltatják művelődési és pedagógiai funkciója teljesítésében. Az ilyen tárgyú kutatások azonban ritkábbak a közmondásbeli fehér hollónál, ebből kifolyólag ritkán akadunk e témával foglalkozó szakcikkre vagy tanulmányra. A szerkesztési politikával egyébként is általában parciálisan foglalkozunk, egy-egy írás vagy műsorszám kapcsán megjelenő (dorongoló vagy vállveregető, esetleg elemzően bíráló vagy értékelő) kritikában.

A könnyű fajsúlyú műsorszervezési koncepció bírálatára — hangozzék el a bírálat színház, zene, film, folyóirat, tévé- vagy rádióműsor vonatkozásában — nagyon gyakori válasz: ez kell a népnek! (Nemrég a vajdasági hivatásos színházak fesztiválján lehettünk tanúi egy ilyen, majdnem tettelegesséig fajuló vitának). Mindig akad valaki, aki jogot formál arra, hogy megfogalmazza, mi is az, ami a „népnek”, tehát — magamat is a néphez sorolva — nekem kell, aki a demagógia védőscácai mögé húzódva megfélemlít arról, hogy a piaci kereslet-kínálat törvényszerűségeivel ellentétben, a szellemi javak cseréjében a kínálatnak van meghatározó szerepe a keresletre.

Mindez kísértetiesen emlékeztet egy nem túl régi korszakra, amikor egyesek elit- és tömegkultúrát hirdettek (a tömegkultúra alatt alacsonyabb értékű kultúra-pótlékot érve). Azóta a vita eldőlt: nincs két fajta kultúra, csak *kultúra* van, és ami nem tartozik oda, az kultúrátlanság. Nem vitás, hogy egyeseknek jobban tetszik a giccs vagy a ponyva az igazi művészi értéknél, hogy vannak olyanok is, akiket más népek kultúrája egyáltalán nem érdekel, annyira tele vannak saját kultúrájuk nagyságával. Az sem vitás azonban, hogy a műalkotásban való öröm nem velünk született adottság, hanem a környezet, a nevelés és az egyén tevékenységének kölcsönhatásában kialakult képesség. Más szóval, ha valakit kielégít a giccs, az álművészet, ez nem azt jelenti, hogy ez lehetőségei maximuma, hanem sokkal inkább azt, hogy értelmileg és érzelmileg nem készült fel magasabb értékek befogadására. És mivel az ilyen emberek általában nincsenek is tudatában fogyatékoságaiknak,

* Lenin: Filozófiai füzetek, Budapest, 1954. — 97. 1.

rendszerint végtelenül elégedettek magukkal, nem érzik a továbblépés szükségességét. (Félreértés ne essék: távol áll tőlem még a gondolata is annak, hogy művészet alatt csak klasszikus zenét, súlyos drámákat, „örök értékű” irodalmi alkotásokat értsek. A művészet lehet könnyed, vidám, szórakoztató is, csak felszínes, olcsó, hazug nem lehet.)

Társadalmunk embereszeménye a sokoldalúan fejlett ember. Ennek a sokoldalúságnak egyik lényeges eleme a valósághoz fűződő esztétikai viszonyulás — a természeti és társadalmi környezetben, a művészetekben megjelenő szép iránti fogékonyság. Az iskolai nevelőmunkában ez az esztétikai (zenei, képzőművészeti, irodalmi) nevelésben, valamint a kulturált életvitelre való nevelésben valósul meg. Ez a rendszeres nevelőmunka azonban pont akkor marad abba, amikor folytatására, a megszerzett alpműveltség megszilárdítására, fejlesztésére még nagy szükség, és ebben az érzelmileg és értelmileg fogékony életkorban (serdülőkorifjúkor) lehetőség is volna.

Az általános oktatás és a szakmai felkészítés keretében nyilvánvalóan nem az a cél, hogy művészeket neveljünk (ez a művészeti szakképzés feladata), hanem az, hogy ízlésüket fejlessze: legyenek képesek biztos esztétikai ítéletalkotásra, meg tudják különböztetni az értékeset az értéktelentől, az igazit az álművészettől. Mivel a felsorolt, és egyéb, itt nem említett okok miatt a fiatalok nem tehetnek szert olyan sokágú és elmélyült tájékozottságra, érdeklődésre, ízlésre, amilyenre ma az egyre több szabad idővel rendelkező embernek szüksége van ahhoz, hogy ezt a szabad időt — egyáltalán: egész életvitelét — művelten, személyiségét gazdagítva szervezze meg, ez a tömegtájékoztatási eszközök, de (hozzáférhetősége, könnyen kezelhető-e, programszerkezetének rugalmassága révén) elsősorban a rádió előtt úgyszólván korlátlan lehetőségeket nyit.

És most visszatérve az írásom elején felvetett gondolathoz: Cserevénák Róbert elindul a jelenségtől, a lényeg felé; egyike a keveseknek, akik rádióműsoraink kapcsán ilyesmire vállalkoztak. Írása tehát éppen ezért (legyen ez az én végtelig szubjektív véleményem), minden esetleges fogyatékosága ellenére is figyelmet és érdeklődést érdemel.